

КОНКУРСНІ ПРОЕКТИ ГЕНЕРАЛЬНОГО ПЛАНУ МІСТА РІВНЕ 1936 РОКУ

Формування якісного нового середовища проживання у містах Волині протягом 1920–30-х рр. відповідно до засад функціонального містобудування, сформульованих і апробованих у Західній Європі, і зорієнтованих на задоволення соціальних потреб мешканців, стало основним завданням архітекторів і урбаністів. Функціонально-планувальної трансформації потребували насамперед найбільші міста регіону – Рівне та Луцьк, – які переживали період бурхливого просторового зростання і значного збільшення кількості населення. Грандіозні проекти реконструкції європейських столиць та найбільших міст Другої Польської Республіки стали основою і поштовхом для започаткування аналогічних дій щодо обох волинських міст. Робота в цьому zakresі стосовно міста Рівне виконувалась із застосуванням новітніх методик проектування крупних містобудівних об'єктів. Зауважимо, що одержаний наприкінці 1930-х років результат визначив далекоюсяжні перспективи архітектурного розвитку міста і був використаний як базис для його розбудови у повоєнні десятиліття.

Укладання плану забудови Рівного мало свою передісторію і відбувалось у декілька етапів, які відобразили еволюцію містобудівного мислення міжвоєнної доби.

Місто Рівне з огляду на свої масштаби, рівень економічного розвитку, структуру зайнятості населення (тут переважали невеликі підприємства, що забезпечували місцеві потреби в промисловій продукції та розвивалась дрібна торгівля) не могло претендувати на крупні містобудівні акції, аналогічні пропонувані для найбільших міст Польщі – Варшави [1], Вроцлава [2], Познані [3], Любліна [4, с.27] та ін. і комплексне використання методики функціонально-просторового впорядкування. У цьому і не було потреби. Втім, як і більшість середніх та малих міст в міжвоєнний період, Рівне відчуло наслідки промислової революції та її похідної – активізації урбанізаційних процесів. Місцеві соціальні проблеми, пов'язані з низьким рівнем освіти, охорони здоров'я, загальним санітарно-гігієнічним станом, підсилювались потребою розвитку нових територій для будівництва житла, створення необхідної інфраструктури. Робота над їх розв'язанням велася в контексті і за аналогією проектних розробок, виконаних для великих міст

Польщі. Однак, спільними були тільки підходи і принципи проектування, функціональні елементи, що вводились у композицію. Містобудівні концепції щодо структурування території і проектування окремих функціональних зон міського плану мали спиратись на історично сформовану просторово-планувальну схему та вихідні дані на момент початку проектних робіт.

Першою спробою часткової регуляції забудови Рівного був план, укладений технічним відділом Рівненського магістрату в 1928 р. [5], де з'явилась пропозиція розташувати спортивні споруди загально-міського значення в долині р.Устя, а непридатну для житлового будівництва заболочену ділянку поряд з палацом та вздовж річкового русла використати для розбивки міського парку¹. Ідея планувально-просторового поєднання колишнього палацу Любомирських і майбутньої будівлі міської ратуші за допомогою композиційної осі – пішохідного бульвару і створення в такий спосіб адміністративного ядра, в разі її реалізації, зумовила б абсолютно інший шлях планувального розвитку центральної частини Рівного (рис. 1) [6, с.238–239]. Проте, історично сформоване розпланування міста, значною мірою визначене природно-ландшафтною ситуацією (острівне розташування міського центру, домінування просторового розвитку східної частини міста, розташованої на лівому березі р.Устя, значна територія її заплави і розгалужена система річкових рукавів), визначили ряд обмежень, які не були враховані проектувальниками. Тому, до проекту було висловлено ряд принципових зауважень, пов'язаних з неможливістю будь-якого будівництва на заболочених територіях та відсутності окремо виділеної «промислово-фабричної зони», внаслідок чого міська влада відмовилась від подальшої розробки цього варіанту.

У ще одному ескізному проекті, виконаному, ймовірно, наприкінці 1920-х рр., передбачалось розвинути сельбищну зону на південний схід від центру, на частині території колишнього резиденційного парку князів Любомирських – власників міста, поблизу давнього палацу (рис. 2). Геометризм і регулярна схема композиції житлових кварталів, вулиці-промені, що беруть свій початок від не-

¹ Ідея реалізована в Рівному в повоєнний період.

великих площ – все викликає виразні асоціації з розплануванням англійських «передмість-садів» (зокрема, Хемпстедом 1904–1909 рр.) початку ХХ ст. та передмістями найбільших польських міст 1920–30-х років (Грабішин неподалік Вроцлава, 1919–1925 рр., Влохи біля Варшави, 1928 р.) з їх екстенсивною житловою забудовою посеред садів, мальовничими камерними просторами в локальних структурах урбаністичної композиції. Периметральна триповерхова забудова, сформована навколо великих дворових просторів, що з віддаленням від центру змінювалася на блоковану, засвідчувала тенденцію до «розрідження», якомога інтенсивнішого «насищення» сельбищної зони та парадних просторів зеленими насадженнями. Адже, окрім покращення умов проживання і гармонізації середовища, продумана система озеленення значно посилила б репрезентативність нових міських ансамблів.

Відсутність документу, який би закріплював стратегію архітектурно-просторового розвитку Рівного, фрагментарність містобудівних акцій і потреба приведення забудови у відповідність до вимог нового будівельного законодавства на тлі активної діяльності, спрямованої на структурування середовища в інших польських містах, спонукала місцеву адміністрацію знову зайнятись генеральним планом Рівного. У січні 1934 р. міська управа сповістила про розробку технічним відділом проекту детального плану забудови, який охоплював центральну частину та середмістя [7, с.19–20]. Однак роботи були призупинені. Міська влада обмежилась лише затвердженням місцевих правил забудови, які були прийняті лише в листопаді 1934 р. [8]. Правила передбачали умовний поділ території міста на декілька «стрейф» – зон із забудовою різного типу (I зона – щільної вогнестійкої житлової забудови висотою 2 поверхи і вище; II, III зони – забудова такого ж типу, але нижчої щільності; IV зона – вільна мішана житлова забудова (будівлі вогнестійкі і невогнестійкі); V зона – промислова забудова), де нормувалась висота будинків і їх розташування на ділянках.

До проблеми генерального плану вчергове повернулись лише у 1936 р., коли стосовно Рівного воєводським Бюро обмірів і планів забудови міст в Луцьку² було виконано комплексні передпроектні дослідження, які дали матеріал для організації і проведення загальнодержавного конкурсу на розробку ескізного плану забудови міста, де необхідно було врахувати вимоги нового [9, с.8]. В умовах проведення конкурсу, оголошеного наприкінці 1936 р. міською управою Рівного, зазначалось, що програма не потребує виїзду учасників на місце.

² Утворене в квітні 1935 року.

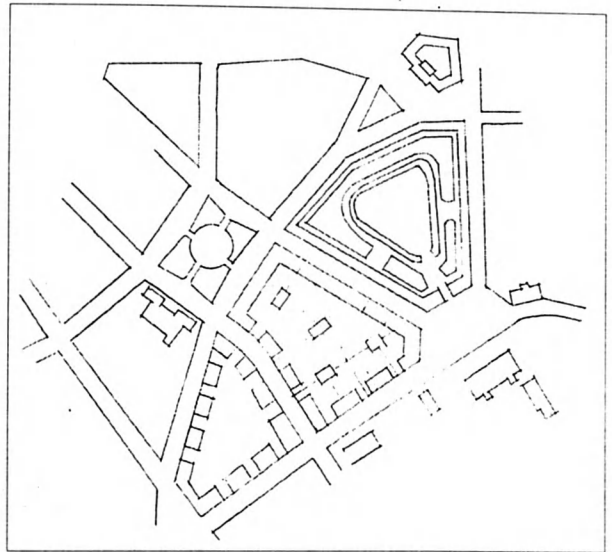

Рис. 1. Рівне. Варіант схеми розпланування території, прилеглих до замку кн. Любомирських, 1929 р. Прорис автора за матеріалами ДАРО.

Дійсно, підготовчі роботи були виконані на високому методичному рівні і охоплювали фізіографічний аналіз терену, розташування транспортних магістралей (систему комунікації), нарис історичного розвитку, статистичні дані, що відображали економічні, суспільні та культурно-просвітницькі потреби найбільшого міста Волинського воєводства [10, с.158]. Передпроектні дослідження до плану регуляції Рівного мали великий резонанс в польській державі. Напрацьовані матеріали отримали високу оцінку урбаністів, соціологів, економістів і були визнані взірцем, гідним наслідування з точки зору методики і всесторонньої оцінки вихідних умов проектування. Проте коментар, що супроводжував публікацію цих матеріалів, засвідчив незмінність вимоги індивідуального підходу до вирішення урбаністичних проблем різних містобудівних утворень: «... усяка схема у цій галузі не веде до правильного розв'язання проблеми. Окремі поселення (міста), навіть однакового типу, мають настільки своєрідний характер, що стандартизація досліджень того, що підкреслює цей характер, ніколи не дасть бажаного ефекту» [11, с.24].

З надісланих на конкурс 19 проектів нагороди отримали 5 робіт (зокрема, II-у премію – архітектори Марта і Адам Юранец-Юревичі (Marta і Adam Juraniec-Jurewicz), інженер Юзеф Варгалья (Józef Wargala) (Луцьк), III-ю – архітектори Юзеф Реньський (Józef Reński), Вацлав Подлеський (Wacław Podleski) (Варшава), IV-у – архітектори Збігнев Ігнатовіч (Zbigniew Ihnatowicz), Казімеж Пігуловський (Kazimierz Pigułowski) (Варшава), окрему відзнаку

Рис.2. Рівне. Схема розпланування території парку колишньої резиденції кн.Любомирських та прилеглих ділянок, 1928 р. Опрацювання автора за матеріалами ДАРО

отримав проект № 18³). П'єдестал переможців увінчала проектна пропозиція, виконана досвідченими варшавськими архітекторами, членами Товариства польських урбаністів Марилею Буцкевічовною (Maryla Buckiewiczówna) і Владиславом Вечоркевичем (Władysław Wieczorkiewicz) [12, с.12]. Як того вимагали умови конкурсу, у проектах були закладені стратегічні засади архітектурно-просторового розвитку Рівного, а також і висловлені пропозиції щодо структурування житлової забудови, організації нових громадських просторів, розташування об'єктів адміністративного, соціального, культурно-просвітницького призначення. Зокрема, йшлося про вирішення наступних конкретних завдань:

- організацію автомобільного руху: створення обвідної артерії і поєднання східної частини міста з західною, середмістя з залізничним вокзалом, створення необхідних під'їздів до товарної станції і т.д.;
- влаштування промислових кварталів (розташування бійні і місць для торгівлі худобою);
- визначення нової території для Волинських торгів (які на момент організації конкурсу

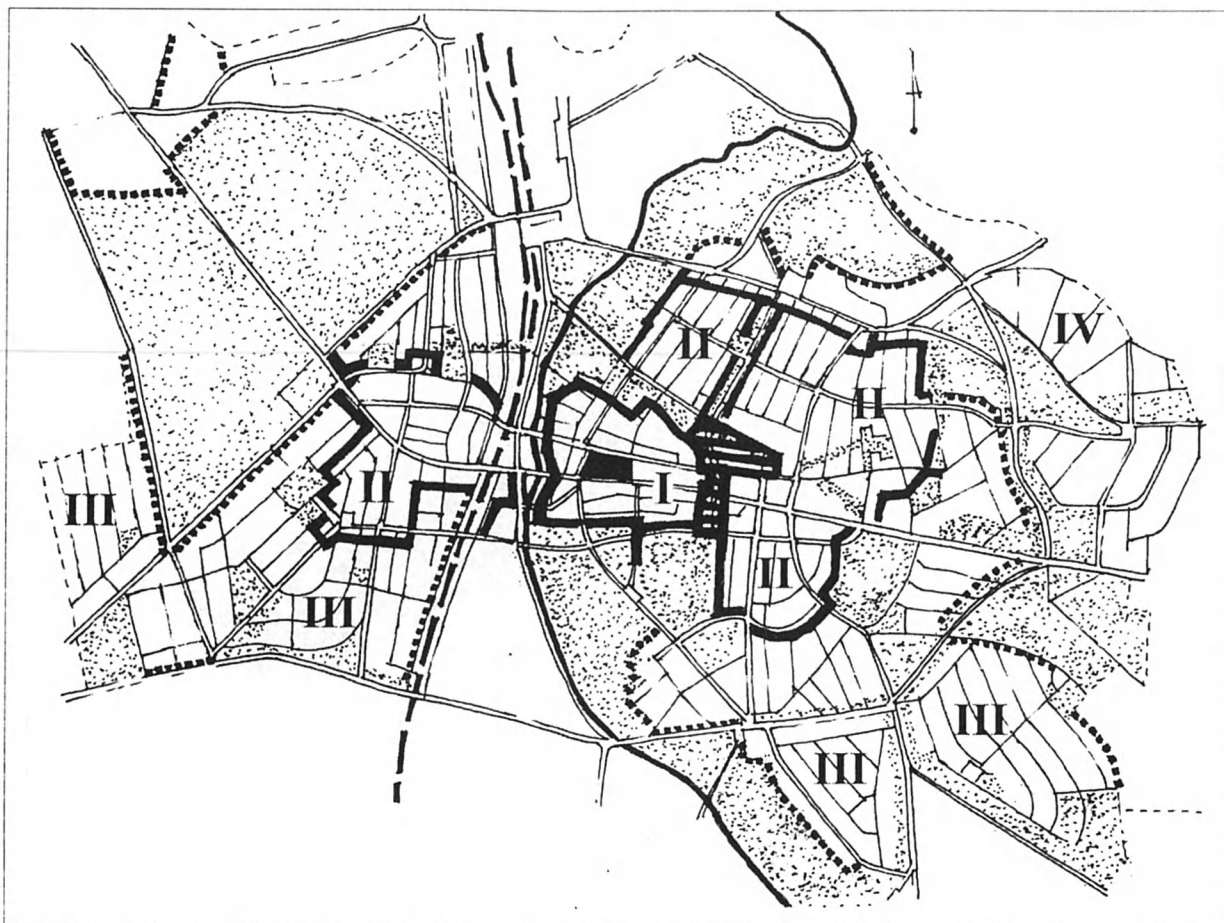
³ Авторів цього проекту наразі встановити не вдалося.

- набули великої популярності в регіоні і претендували на статус загальнодержавної сільськогосподарської виставки [13]);
- розташування житлових кварталів;
- паркових територій (смуг зелені);
- громадських будівель і т.і. [9, с.8.]

Усі переможці конкурсу, керуючись вищезазначеними матеріалами, власним проектним досвідом, виділили найважливіші, на їхню думку, соціально-економічні передумови розвитку Рівного, синтезувавши їх з різнохарактерними детермінантами просторово-композиційного структурування його території. Кількісне зростання населення міста з 30.5 тис. у 1921 р. до 43.2 тис. – у 1938 р., національна та віросповідна структура⁴, розвиток промисловості визначали характер міського середовища, спосіб забудови та використання певних будівельних матеріалів. Необхідно відзначити, що містобудівні концепції та ідеї, закладені в кожному з проектів відіграли визначальну роль у розробці остаточної версії генерального плану Рівного, подальше опрацювання якого здій-

⁴ За переписом населення станом на 1931 рік в Рівному проживало 22.7 тис. євреїв, 10.5 тис. римо- і греко-католиків, 6.7 тис. православних та близько 0.6 тис. представників інших конфесій [19, арк.3-5].

*Рис. 4. Рівне. Схема зонування території міста з зазначенням проектного адміністративного центру і системи зелених насаджень за проектом М.Буцкевічовни і В.Вечоркевича.
Опрацювання автора: I – 3-поверхова щільна забудова; II – 2-поверхова щільна забудова;
III, IV – вільна або блокована 1-, 2-поверхова забудова.*

пропозиції авторського колективу М. і А. Юраець-Юревичів та Ю. Варгалі (проект № 3) у часописі «Волинські технічні відомості» [9, с.9] дозволяє скласти уявлення про ще один варіант бачення просторово-планувального розвитку Рівного.

Цінність вказаних креслень посилює факт їх виконання на актуальній для свого часу топо-геодезичній підоснові, яка може слугувати самостійним об'єктом дослідження на предмет особливостей і структури загальної схеми розпланування, вулично-дорожньої мережі, характеру і типів забудови, планувальної організації окремих садиб Рівного, що сформувались на середину 1930-х рр. і т.і.

Перше, що одразу звертає на себе увагу при розгляді проекту М. Буцкевічовни і В. Вечоркевича – прагнення архітекторів функціонально структурувати міську територію, збалансувати співвідношення забудованих і відкритих ділянок з урахуванням щільності і висотності існуючої та планованої забудови (рис. 3). Пропозиції щодо організації сельбищної та рекреаційних зон на те-

риторії міста, представлені у конкурсному проекті, стосовно Рівного були дійсно новаторськими. Так, були визначені чотири основні типи житлової забудови і їхнє розташування на генеральному плані, що відповідало принципам, закладеним у згаданих вище правилах забудови міста (рис. 4). Необхідно відзначити, що пропоноване зонування території міста означало використання досвіду М. Буцкевічовни в zakresі розробки системи «стрєфування», набутого при розробці нового генерального плану Варшави ще на початку 30-х рр. минулого століття. Закономірно, що якісна і типологічна структура забудови польської столиці була значно складнішою, зокрема, на її території передбачалось виділення 16 різних зон [3, с.111].

Автори залишили без змін традиційно найвищу щільність розташування будинків у центральній частині (на колишньому острові) – 60% території кожної з ділянок, передбачивши повну реконструкцію дерев'яної одноповерхової забудови єврейських кварталів і наступну заміну її двоповерховими

мурованими будівлями. В такий спосіб змінилися б і архітектурно-композиційні якості середовища: фронтальна композиція забудови головної магістралі міста – вулиці 3-го Мая (тепер – Соборна), сформована будинками кінця ХІХ – поч. ХХ ст., зведеними у «цегляному» стилі, трансформувалася б у низку глибинно-просторових, збагачених і урізноманітнених будівлями іншої стилістики.

Кардинальні зміни мали відбутись й у середмісті Рівного. Значне його територіальне розширення у північно-східному (включаючи колишнє передмістя Кавказ) і, особливо, західному (правобережна частина міста до території військового містечка) напрямках супроводжувалось й суттєвим коригуванням існуючої схеми розпланування з вираженим тяжінням до запровадження лінійної системи у нових кварталах, що чітко прочитується на кресленні. Архітектори підійшли достатньо коректно до прокладання нових вулиць, втручаючись у історично складену вуличну мережу переважно там, де формувались нові композиційно-планувальні вузли з відкритими громадськими просторами. Закономірно, що в обох випадках не вдалося б повністю уникнути нової парцеляції земельних наділів, які перебували у приватній власності, що в майбутньому могло спричинити проблеми з реалізацією проекту. Меридіональна орієнтація нових вулиць у північно-східній частині Рівного забезпечила б оптимальну інсоляцію житла, на якій завжди наголошували архітектори – прихильники функціонального містобудування. Принагідно зауважимо, що за аналогічною схемою розпланувались й інші нові житлові квартали Рівного – у тому числі, на південно-східній ділянці, приєднаній до міста у 1933 р. [16].

Відповідно до задуму авторів, мав повністю змінитися й характер забудови: на місці типово сільських садиб пропонувалось зведення щільної триповерхової забудови з площею забудови ділянки 40%. Саме тут в майбутньому мали розселитися 27.5 тис. мешканців – більш ніж третина усього населення 75-тисячного міста, яким, за розрахунками, мало стати Рівне за 30 років.

Відповідно до проекту М. Буцкевічовни і В. Вечоркевича, на периферії середмістя у дисперсно розташованих кварталах 1–2 поверхової блокованої та індивідуальної забудови (площа забудови ділянки 20%) також мала замешкати значна частина населення – 26 тис.чол. Відносна просторова ізоляція передбачених для забудови ділянок досягалась завдяки включенню в міську тканину значних за площею рекреаційних зон, що поєднувались між собою алеями та бульварами, прокладеними вздовж вулиць – важливих композиційних осей.

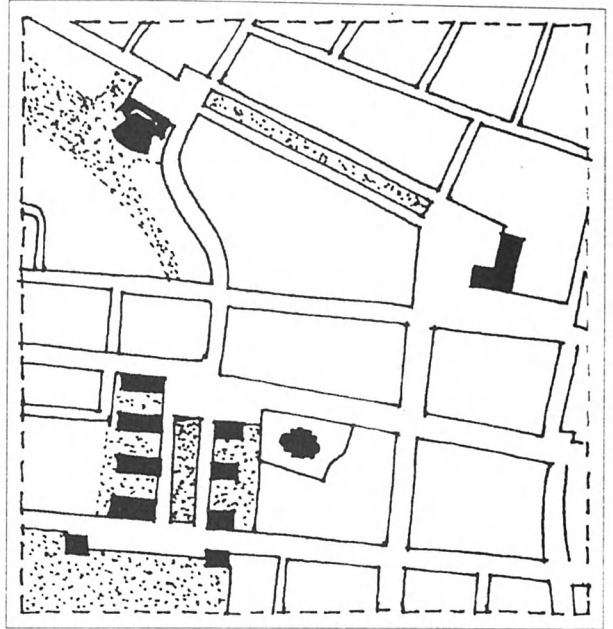

Рис. 5. Рівне. Схема розпланування громадського центру за проектом М.Буцкевічовни і В.Вечоркевича. Опрацювання автора за матеріалами ДАРО.

За житловим районом Грабник, розпланованим ще у 1926 р. на східній околиці Рівного, зберігався винятковий статус елітної, найпривабливішої для проживання частини міста, частково вже забудованої віллами міської буржуазії та державних службовців (процент забудови ділянок – 10%).

Зниження щільності забудови від центру до околиць мало би своїм оберненим позитивним результатом зростання площ озелених територій, що вирішувало одне з ключових завдань нового генерального плану. Вперше було запропоновано сформуванню цілісної системи озеленення, яка включала в себе ландшафтні об'єкти різних містобудівних рівнів, які, водночас, диференціювались за функціональним призначенням.

Природно-ландшафтний та історико-архітектурний чинники обумовили формування значної за протяжністю рекреаційної зони вздовж русла р.Усті. Південна її частина розвивалась як логічний етап модернізації паркової частини колишньої резиденції кн.Любомирських. Зокрема, проектом передбачалась розбивка міського парку на території осушених наприкінці 1920-х рр. ставів з розвинутою спортивною зоною, що простягалась аж до південної околиці, де розташувались відкриті водноспортивні споруди. Роль композиційно-планувального ядра відводилась давньому замку-палацу кн.Любомирських, в стінах якого планували розташувати міський музей. У середмісті прирічкова смуга зелені перетворювалась на міську набережну, що сполучала міський парк з

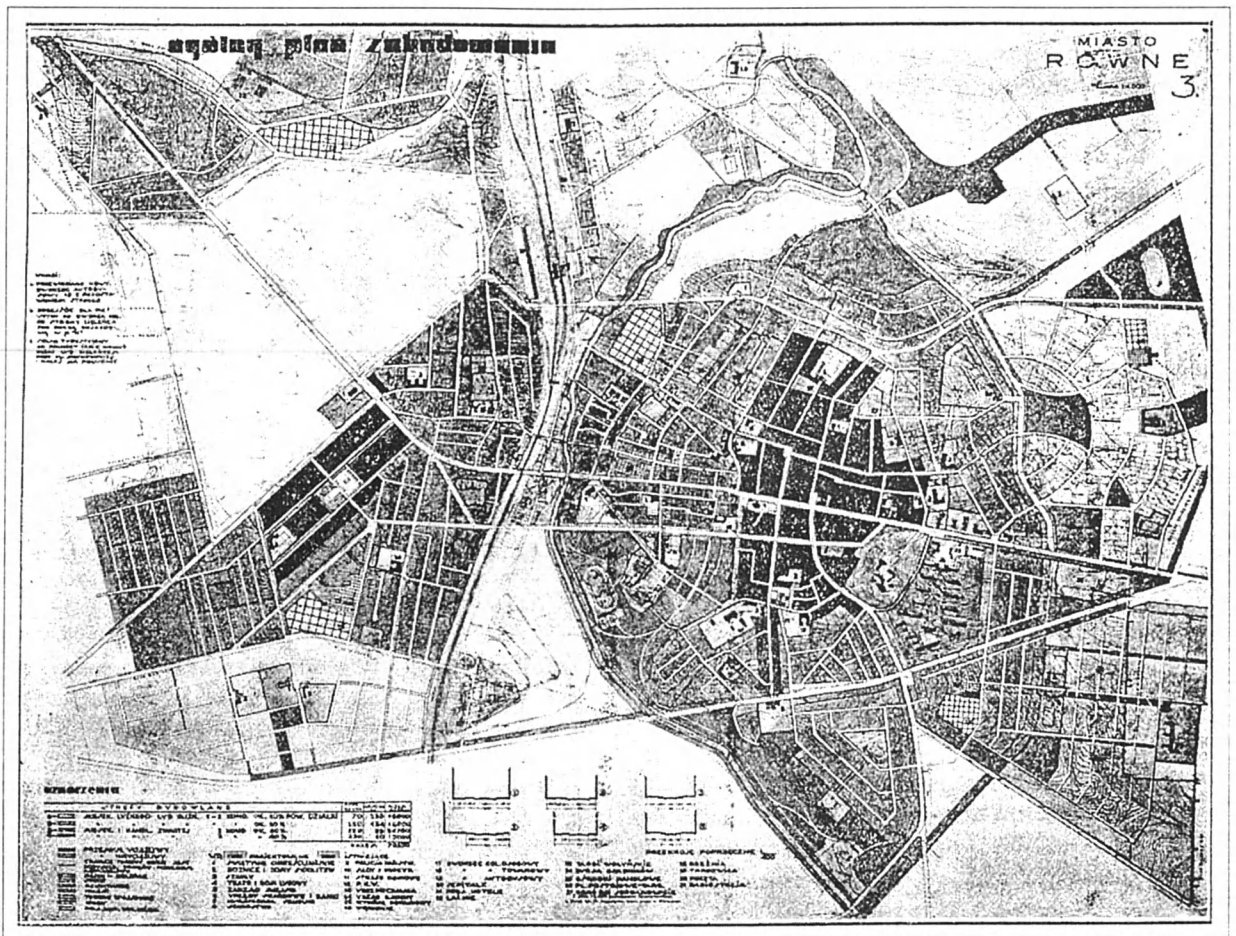

Рис. 6. Конкурсний проект генерального плану м.Рівне. Арх. А. і М.Юранці-Юревичі і Ю.Варгала. 1936 р.

територіями «йорданівського саду»⁶ і Волинських торгів. Необхідність перенесення промислово-сільськогосподарського ярмарку зі східної частини міста була очевидною, адже ділянка, на території садиби «Гірка» кн.Любомирських – старого міського парку, – де впродовж декількох років працювала виставка, уже не могла вмістити значного числа учасників і відвідувачів. Крім того, функціонально

«Йорданівські сади» – багатофункціональні спортивно-ігрові простори – до кінця 1930-х рр. стали невід’ємним елементом благоустрою парків і житлових кварталів міст Другої Польської Республіки. Своєю назву отримали на честь професора медицини Генріка Йордана (1842-1907) з Кракова, який запропонував виділяти на території рекреаційних зон спеціальні ділянки для розваг і занять спортом для різних вікових груп населення [21, с.432-433]. На території «йорданівських садів» розташовувались різноманітні малі архітектурні форми, майданчики з ігровим та спортивним обладнанням, бігові доріжки, невеликі стадіони, відкриті плавальні басейни, ігрові зали і павільйони. Кожна з частин відділялась від сусідньої зеленими насадженнями. З часом комплекс майданчиків для рухливих ігор і спорту став обов’язковим елементом благоустрою територій шкіл.

обгрунтованим було й просторове наближення виставкової території до залізничної станції.

У систему зелених насаджень Рівного, за проектом М. Буцкевічівни та В. Вечоркевича, входили ще два «йорданівські сади» – поруч з садибою «Гірка» і на південно-західній околиці міста – неподалік лікарні, утримуваної єврейською громадою. Доволі крупні рекреаційні утворення формувались і вздовж головної вулиці на нових міських теренах – поблизу Грабника. Значна роль в системі озеленення відводилась ландшафтним об’єктам загального користування (скверам, бульварам, алеям) та спеціального призначення (територіям існуючих і нових шкіл, цвинтарям), які в комплексі з іншими масивами зелені не тільки впливали на поліпшення санітарно-гігієнічних якостей міського середовища, але й суттєво покращували його естетичну виразність і розширяли функціональну структуру.

Втім, прагнення максимального насичення території зеленими насадженнями у деяких випадках призводило до втручання у структуру новосформованих кварталів і забудови, що можна пояснити фактом проектуванням «на відстані», без озна-

йомлення з реальною ситуацією на місці. Зокрема, автори пропонували розширити територію нового міського парку, закладеного на Грабнику у 1933 р. за участі Волинського воєводи Г. Юзевського [17, с.5], за рахунок прилеглих ділянок індивідуальної забудови. При цьому не бралось до уваги те, що на більшості з них саме впродовж попереднього десятиліття були зведені нові житлові будинки.

Розвиток залізничного та автомобільного транспорту зумовив необхідність проектування нових міських магістралей, які, оминаючи середмістя, могли б сполучити райони на околицях, а також планувально поєднати середмістя з залізничним вокзалом, забезпечити необхідні під'їзди до товарної станції. Автори запропонували достатньо вдалу концепцію вирішення цих завдань. По-перше, на південь від головної вулиці на генеральному плані Рівного з'являлась наскрізна вулиця-дублер, яка простягалась від старого міського парку у східній частині міста, через річку та залізничні колії, до дороги, що вела до Дубно – у західній. Таким чином, магістраль суттєво «розвантажувала» головну вулицю, визначала південну планувальну межу історичного центру. В одному з утворених кварталів поряд з Воскресенським собором авторами проекту було передбачене формування адміністративного центру міста. За задумом, ансамбль управлінських будівель мав складатись з семи об'єктів, симетрично розташованих відносно композиційної осі – бульвару – перпендикулярної до вулиці 3-го Мая і зорієнтованої на головний вхід у новий міський парк.

По-друге, дві нові міські комунікації прокладались у північній частині міста, перша з яких сполучила існуючу вулицю Фоха (сьогодні – І. Мазепа) – північну планувальну межу міського ядра – з майданом перед новою автобусною станцією поруч з залізничним вокзалом; друга – стала продовженням вулиці Кавказької і спрямовувалась на привокзальну площу. В такий спосіб на мапі міста був сформований новий функціонально-планувальний вузол, який мав би демонструвати динамічний економічний розвиток міського організму – як інтегральної частини народногосподарського комплексу Польщі і міського соціуму – як частини польської нації, що відроджується. Про рівнозначність комунікаційної і репрезентативної функції утвореного простору свідчить і класицистична, підпорядкована єдиній осі, композиційно-планувальна схема розташування будівель і малих форм: залізничного вокзалу, готелю, монументу та архітектурно оформленого входу на територію Волинських торгів.

Існуючий просторово-планувальний каркас Рівного був значно розвинутий шляхом створення системи відкритих громадських просторів – нових площ перед будівлями адміністративного та соціокультурного призначення. Зокрема, планувальна вісь – пішохідний бульвар – завершила перспективу вулиці Фоха і поєднала простори перед пропонуваними для спорудження будівлями магістрату і театру (рис. 5). Зазначимо, що запропоноване вирішення було достатньо радикальним і потребувало значного «хірургічного» втручання в існуючу забудову у випадку реалізації. Нові площі були запроєктовані і перед гарнізонним костелом, проектованим комплексом міського ліцею, наміченими на перспективу будівлями школи і каплиці на Грабнику. На периферії території міста виділялись відкриті майданчики для торгівлі сільськогосподарською продукцією та худобою.

Для Рівного на цьому етапі розвитку генерального плану не виникала гостра потреба розмежування промислової і сільбищної зони. З огляду на низький рівень розвитку промисловості в місті і профіль виробництва, існуючі дрібні підприємства не здійснювали відчутного негативного впливу на довкілля. Однак, керуючись засадами функціонального планування та відповідно до рішення технічної комісії магістрату, ухваленого ще у 1929 році [18, арк.11], у проекті передбачалось винесення більшості підприємств (зокрема, міської бійні, кузні, ливарних заводів, млинів, цегельні і т.і.), на значну віддаль від середмістя і житлових районів – у північну частину міста для формування промислової зони в безпосередній близькості до транспортного вузла – залізниці.

Зважаючи на високий ступінь конкретизації проблем містобудівного розвитку Рівного, які потребували вирішення під час конкурсу, архітектурно-містобудівні ідеї та принципи, запропоновані проектом творчого колективу М. і А. Юранець-Юревичів та Ю. Варгалі були близькими до покладених в основу проекту-переможця (рис. 6). Тому, зупинимось лише на основних відмінностях, які помітні при аналізі його опублікованої репродукції. Так, очевидно, що автори прагнули сформувати два просторово-планувальних ядра, розташованих, відповідно, на схід від історичного центру і у західній частині Рівного – поряд з військовим містечком, тим самим стимулюючи синхронний розвиток як лівобережної, так і правобережної частини. Пропонуючи аналогічне розташування рекреаційно-спортивної зони вздовж русла р. Усті і міського стадіону – поблизу старовинного палацу кн. Любомирських, архітектори передбачали

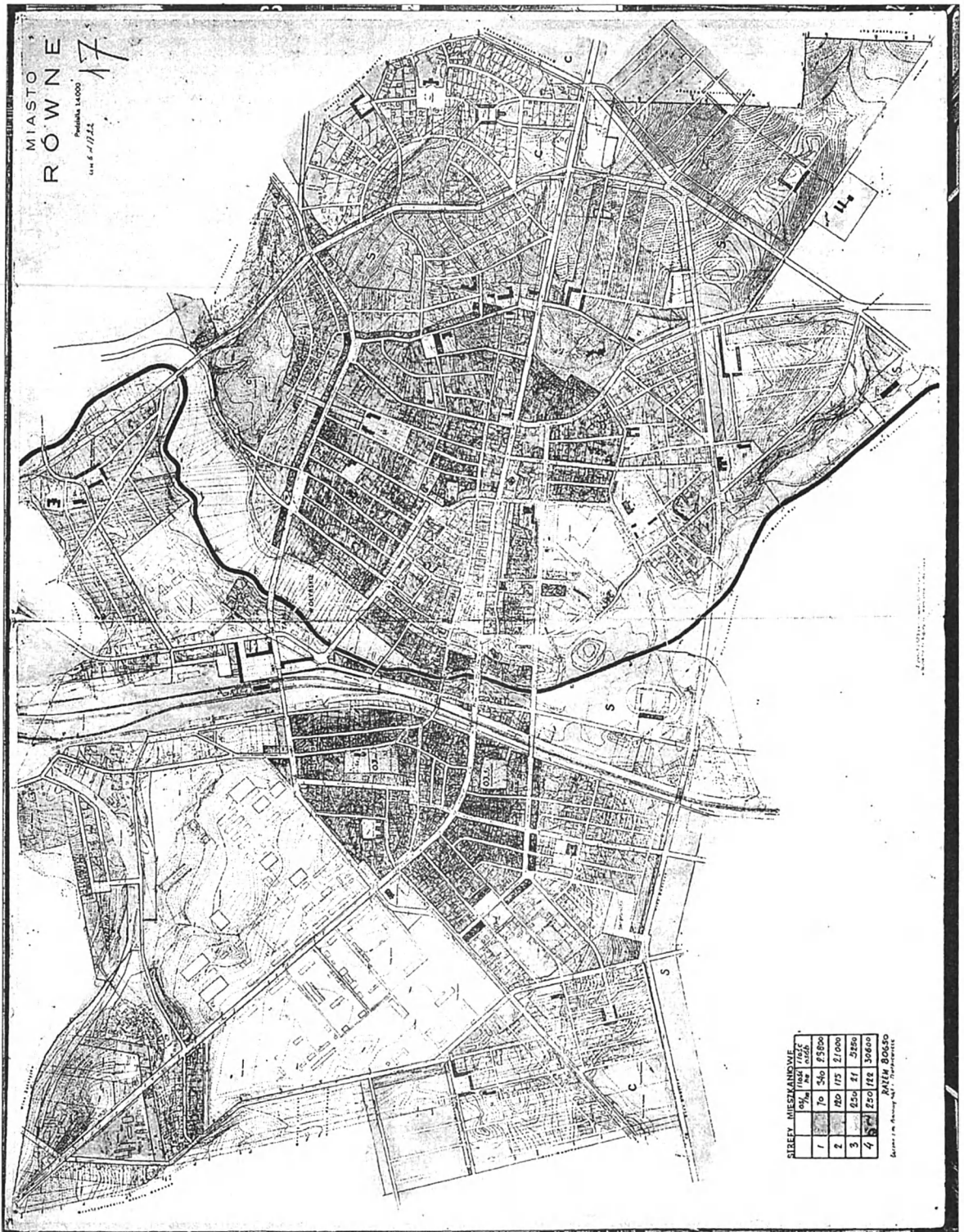

Рис. 7. Конкурсний проект №17 генерального плану м.Рівне. 1936 р.

спорудження ще одного спортивного ядра – на північній межі житлового району Грабник.

Не зазнала змін локація Волинських торгів: на думку архітекторів, територія виставки, що суміщала функції міського парку, потребувала значного просторового розширення і, відповідно, нового розпланування. Прилегла ділянка, що уже

частково використовувалась з цією метою, за своїми ландшафтними характеристиками якнайкраще відповідала подібному призначенню: складний рельєф і значні висотні перепади були гарною підосною до створення виразних паркових композицій і формування видових точок розкриття на виставковій павільйони.

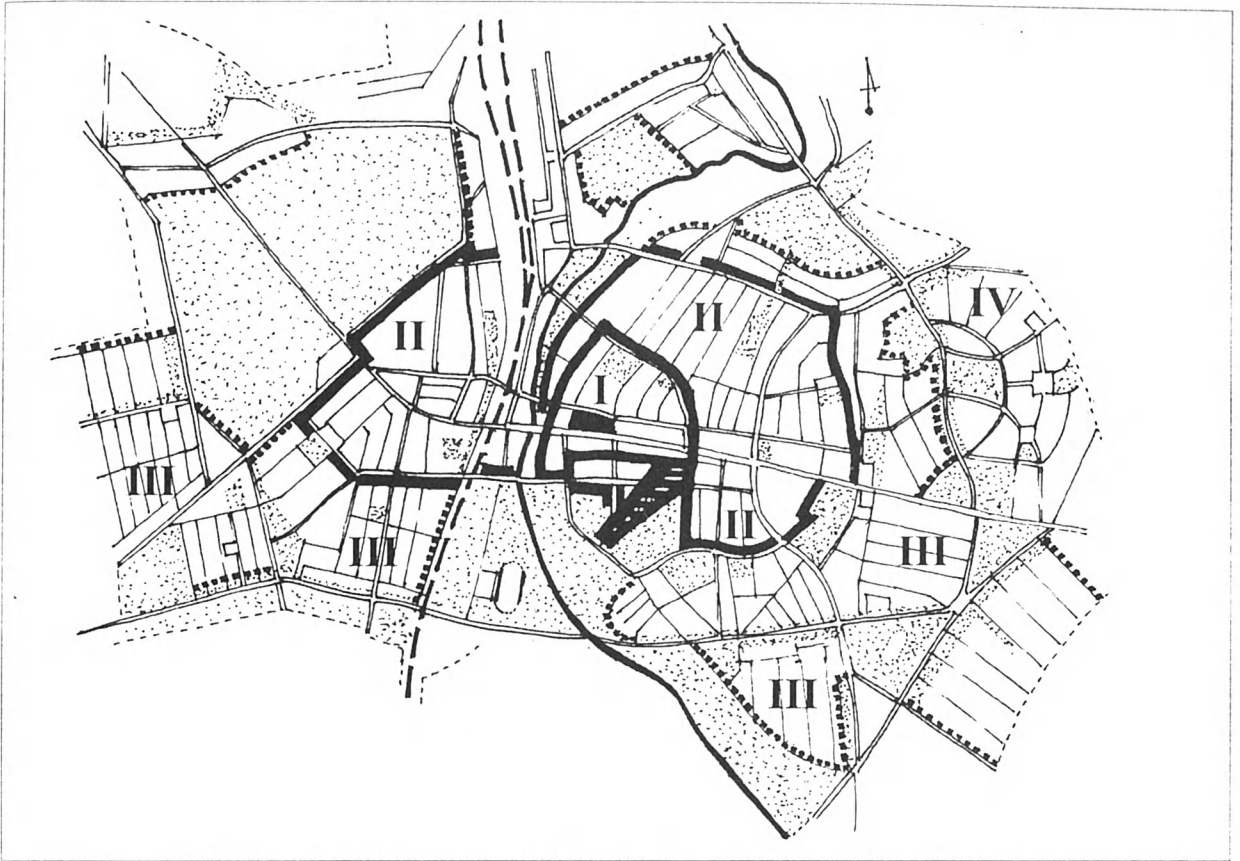

Рис. 8. Рівне. Схема зонування території міста з зазначенням проектного адміністративного центру і системи зелених насаджень за проектом №17.

Опрацювання автора: I – 3-поверхова щільна забудова; II – 2-поверхова щільна забудова; III, IV – вільна або блокована 1-, 2-поверхова забудова.

Слабкою стороною проекту, як видається, було збереження просторової ізоляції залізничної станції, незважаючи на прокладання нових вулиць у напрямі до залізничного вокзалу; не сприяли б покращенню естетичних якостей міського середовища і його санітарно-гігієнічного стану наближення деяких ринків до середмістя.

У конкурсному проекті № 17, при доволі механічному «накладанні» нової, регулярної, сітки вулиць на сформований планувальний каркас, заслугоує на особливу увагу планувальна організація найвідповідальніших композиційних вузлів міського середовища (рис. 7). Прокладання нової магістралі південніше головної вулиці не тільки вирішувало значну частину проблем розвитку міської комунікації, але й розглядалось як планувальний чинник формування нового громадського і адміністративного центру міста, інтегрованого в міську рекреаційну зону (рис. 8). Припускаємо, що пропозиція розмістити міський уряд в стінах визначної і єдиної в місті пам'ятки архітектури пізнього бароко – палацу кн. Любомирських – мала на меті підкреслити представницький характер

установи і зберегти від подальшого руйнування занедбану і пошкоджену пожежею 1927 р. будівлю⁷. Парадну трапецевидну площу перед палацом формували дві симетрично розташовані будівлі, а головну вісь замикав новий римо-католицький храм. Утворений простір, як і набір споруд (площа – як міський ринок, палац – як ратуша, костел – як головна святиня міста), очевидно, мав викликати історико-архітектурні асоціації з минулими часами розквіту міста, освяченими магдебурзьким правом. Водночас, ознакою сучасності і нового етапу його розвитку стало включення в просторову композицію громадського центру глядацької будівлі, яка з

⁷ Ідея передачі місту напівзруйнованої будівлі палацу виникла ще у 1934 р. і отримала розвиток у наступні роки у зв'язку з намірами місцевої влади розташувати там міську управу (Zarząd Miejski) [22, арк.2, 6, 9, 10]. Проте, задум не був реалізований з фінансових причин (Див. детальніше на цю тему: Михайлишин О. Резиденція князів Любомирських в Рівному: до історії розвитку та занепаду // ЗНТШ: Праці Комісії архітектури та містобудування. - Т. ССXLIX. - Львів. - 2005. - С.469-484).

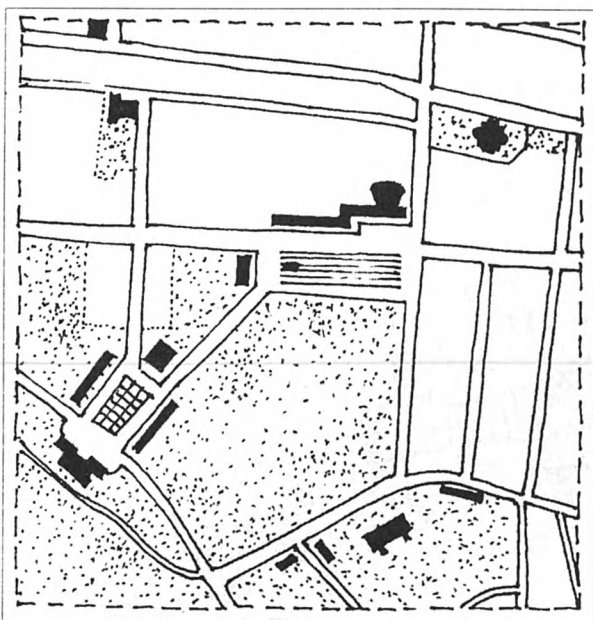

Рис. 9. Рівне. Схема розпланування громадського центру за проектом А. і М.Юранець-Юревичів і Ю.Варгалі. Опрацювання автора за матеріалами ДАРО.

північної сторони замикала вісь, зорієнтовану на палац (рис. 9).

Формування локального громадського центру передбачалось і на Грабнику.

Невідомі автори проекту № 17, як і творчий колектив переможців конкурсу, цілком вмотивовано прагнули створити потужний транспортний вузол поряд з залізничною станцією, включивши у забудову привокзальної площі залізничний і автобусний вокзали. У цьому варіанті безпосередня територіальна ув'язка осередку зовнішнього транспорту і нової ділянки Волинських торгів також виглядала більш, ніж переконливо.

Конкурсні матеріали послужили підґрунтям до укладання проекту загального плану забудови Рівного, про що довідуємось з технічного звіту (автори не зазначені) і з рецензії на проект, підписаної В. Вечоркевичем та Стефаном Зброжиною [19]. Ґрунтовний опис і аналіз концепції нового генерального плану, викладений на 36 сторінках звіту, дає можливість скласти чітке уявлення про його сутність, позитиви і завдання в контексті тогочасних принципів урбаністики і їх трактування архітекторами-сучасниками. З тексту можна зробити висновки і про акцептацію тих чи інших містобудівних рішень, запропонованих у конкурсних проектах. Автори технічного звіту зазначали, що, опрацьовуючи генеральний план, вони спирались і на згадані вище передпроектні дослідження 1936 року.

Зокрема, в описі проекту йдеться про проблеми забудови ділянок в історичному центрі міста: через

їх подрібненість і складність реконструкції, автори рекомендували обмежити забудову середмістя двоповерховими будинками.

За проектом, вся територія міста поділялась на чотири «стрєфи», що свого часу було закріплено у правилах забудови міста. Для кожної з них визначався тип забудови (регламентувались висота і ступінь вогнетривкості будинків, а також нормувався відсоток площі забудови ділянки), зокрема: в зоні IIIВ передбачалось зведення кам'яних будинків висотою не більше трьох поверхів, максимальна площа забудови ділянки – 50%; в зоні IIIА – передбачалась аналогічна забудова, максимальна площа забудови ділянки – 40%; в зоні IID – забудова кам'яними будинками висотою до двох поверхів, максимальна площа забудови ділянки – 60%; в зоні ІС – аналогічна забудова, максимальна площа забудови – 40%; в зоні ІІВ – вільна забудова вогнетривкими індивідуальними, або зблокованими попарно будинками, максимальна площа забудови ділянки – 30%; в зоні ІІА – аналогічна забудова невогнетривкими будинками; в зоні І передбачалась вільна забудова невогнетривкими індивідуальними будинками [19, арк.7].

У зв'язку з браком вільних земельних ділянок в середмісті та під впливом популярної у Польщі ідеї децентралізації міст, актуалізованої вимогами рівномірного розвитку усєї території міста та протиповітряної оборони, в плані забудови Рівного передбачалось формування нового адміністративного центру у північно-східній частині – на деякій відстані від міського ядра. Планувалось, що комплекс адміністративних будівель замкне перспективу вул. 13-ї Дивізії (зараз – вул. С.Петлюри), яка, фактично, була східною межею історичного центру Рівного.

На перетині вулиць Фоха і Галлера (зараз – вул. 16-го Липня) навпроти Свято-Воскресенського собору повинен був постати новий театр, що в майбутньому сформував би навколо себе представницький квартал поруч з іншими адміністративними будівлями. Власне така ідея стала основою концепції просторового розвитку Рівного, запропонованої у конкурсному проекті авторства М.і А. Юранець-Юревичів та Ю. Варгалі.

Змістові акценти, розставлені Вл.Вечоркевичем та С. Зброжиною, як і структура технічного звіту, свідчать, що значний методичний вплив на розробку плану забудови Рівного здійснили нові і прогресивні для свого часу принципи функціонального містобудування, закладені в проекті-переможці представниками Варшавської урбаністичної школи – авангардної за своїм ідейним спрямуванням, інспіровані, зокрема, програмною резолюцією ІV міжнародного конгресу СІАМ у 1933 р. Акту-

альні проблеми реконструкції і розвитку історичних міст накладалися на необхідність виконання ними функцій в чотирьох основних сферах життя: в житлі, праці, відпочинку і транспортному сполученні. Взірцем для наслідування став концептуальний проект «Функціональна Варшава» авторства Яна Хмелевського (Jan Chmielewski) та Шимона Сиркуса (Szymon Syrkus) у співпраці з Єжи Гриневецьким (Jerzy Hryniewiecki), Збігневом Ружицьким (Zbigniew Rużycki), Тадеушем Тіллінгером (Tadeusz Tillingier), Геленою Сиркус (Helena Syrkus), опрацьований у 1934 р. [1].

Серед найважливіших завдань, що постануть в процесі реалізації плану забудови Рівного, В. Вечоркевич та С. Зброжина виділили: викуп у приватних власників земельних ділянок під проєктовані вулиці і будівництво державних установ, усунення існуючих будівель з головних вулиць при новому їх трасуванні. Адже часто процес урегулювання цих проблем гальмував або зовсім припиняв втілення в життя багатьох генеральних планів, насамперед огляду на небажання власників землі і нерухомоті їх продавати чи вимоги значної, непосильної для міської скарбниці, матеріальної компенсації. Подібні труднощі влада Рівного повинна була подолати протягом 5-ти років, витративши близько 2 млн. злотих [19, арк.9].

Основні зауваження рецензентів до проєкту були висловлені в наступних контекстах: функціональних засад розвитку міст (зокрема, комунікації на різних планувальних рівнях, просторової ізоляції конфліктних функцій, архітектурно-містобудівної композиції, що оперує великими масами забудови, просторової структуризації міста) та місцевих особливостей формування урбанізованого середовища (пріоритетність будівництва з дерева, недостатня кількість установ соціального призначення, нерозвинутість адміністративно-представницьких просторів) [19, арк.36].

Як проєктувальники, так і рецензенти зробили основний наголос на поєднанні прагматичних

засад облаштування життєвого середовища для комфортного проживання, відпочинку та творення міста як естетичної системи при одночасному вирішенні проблем, які стосувалися саме Рівного. Зокрема, йшлося про необхідність кореляції масштабів міста і способу організації зв'язків між різними його частинами. На думку Вечоркевича і Зброжини, для категорії середніх міст, яким було на той час Рівне, найвідповіднішим був розвиток мережі пішохідних вулиць і відповідних «перетікаючих» смуг озеленення [19, арк.28, 36], запропонований у конкурсному проєкті М. Буцкевічівни та В. Вечоркевича – як рецепція принципу вільного руху раннього урбанізму і методу формування гармонійних міських ландшафтів.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що проєктних рішеннях, закладених у конкурсних проєктах і, згодом, у плані забудови міста Рівне, прослідковується чітке прагнення вирішити соціально-економічні проблеми шляхом гармонізації міської тканини через максимально можливе нівелювання протиріч між державними, громадськими і приватними інтересами. Механічне накладання постулатів «сучасного» містобудування було неможливим з огляду на невеликі масштаби міста і проблеми локального характеру, які потребували негайного вирішення. Монофункційність місця (ізоляція функціональних зон) як засадничий принцип функціонального проєктування [20, с. 72–73], в історично складеному мікросередовищі був неприйнятним хоча б з огляду на необхідність врахування різновекторних приватних інтересів мешканців міста. Однак, опосередкований вплив цих принципів яскраво виражений у прагненні авторів генерального плану і їх критиків покращити умови проживання в місті, змінивши структуру житлової забудови, формуючи систему відкритих просторів, що прилягають до житлових територій, використовуються як громадські і рекреаційні і є невід'ємною складовою міських ансамблів.

ДЖЕРЕЛА

1. Chmielewski J., Syrkus Sz. Warszawa Funkcjonalna (przyczynek do urbanizacji regionu Warszawskiego). // Komunikat SARP.– 1935.– № 8.– S. 37–74.
2. Kononowicz W. Oblicza modernizmu w urbanistyce europejskiej pierwszego trzydziestolecia XX wieku na przykładzie Wrocławia // Modernizm w Europie. Modernizm w Gdyni. Architektura lat międzywojennych i jej ochrona.– Gdynia, 2009.– S.13–20.
3. Kodym-Kozaczko G., Kozaczko M. Plan ogólny zabudowania Poznania (1931–1939) na tle europejskiej teorii i praktyki budowy miast. // Modernizm w Europie. Modernizm w Gdyni. Architektura lat międzywojennych i jej ochrona.– Gdynia, 2009.– S.105–114.
4. Architektura modernizmu / Praca zbiorowa pod red. E. Przesmyckiej.– Lublin: Wyd-wo Politechniki Lubelskiej, 2008.– 172 s.

5. ДАРО, ф.31, оп.1, спр.1095.
6. Михайлишин О. Л. Озеленення в системі відкритих просторів найбільших міст Волині у міжвоєнний період: теорія і практика підходів / Містобудування та територіальне планування // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн. зб. / Відпов. ред. М. М. Дьомін.– КНУБА, 2010.– Вип. 24. – С.237–250.
7. Obwieszczenie Zarządu Miejskiego m.Równego z dn. 31 stycznia 1934 r. w sprawie sporządzenia szczegółowego planu zabudowania // Wołyński Dziennik Wojewódzki.– 1934.– № 2.– S.19–20.
8. Miejscowe przepisy budowlane dla m.Równego.– ДАРО, ф.31, оп.1, спр.2770, арк.2–6.
9. Juraniec-Jurewicz A. Prace i zagadnienia urbanistyczne Wołynia // Wołyńskie Wiadomości Techniczne.– № 8/9.– 1937.– S.6–11.
10. Pawłowski K. K. Kierunki rozwoju urbanistyki polskiej okresu międzywojennego a ewolucja osiedla mieszkaniowego / Sztuka XX wieku.– Warszawa: PWN, 1971.– S.153–188.
11. Studia wstępne do planu zabudowania m.Równego // Biuletyn Urbanistyczny.– 1936.– № 1.– S.24–43.
12. Rozstrzygnięcie konkursu № 71 SARP-TUP na rozplanowanie miasta Równego // Komunikat SARP.– 1937.– № 5.– S. 12.
13. Михайлишин О., Смолин М. Архітектура Волинських торгів в Рівному 1930–1939 років // Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини.– 2008.– Вип. 5.– С. 133–146.
14. ДАРО, ф.01934, оп.20, спр.121.
15. ДАРО, допоміжний фонд.
16. AAN w Warszawie, MSW sygn.302.
17. Otwarcie parku w Równem // Wołyn.– 1933.– № 31.– S.5.
18. ДАРО, ф.3, оп.1, спр.982.
19. Opinia o projekcie ogólnego planu zabudowania miasta Równego (Województwo Wołyńskie).– ДАРО, допоміжний фонд.
20. Chmielewski J. M. Teoria urbanistyki w projektowaniu i planowaniu miast.– Warszawa: Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, 2001.– 410 s.
21. Prażmowska W. Ogrody Jordanowskie // Budowa terenów i urządzeń sportowych.: Praca zbiorowa, pod red. W. Osmolskiego.– Warszawa: Główna Księgarnia Wojskowa, 1928.– S.431–452.
22. ДАРО, ф.31, оп.1, спр.2609.

У статті розглянуто основні передумови виконання генерального плану міста Рівне протягом 1920–30-х років. Проаналізовано матеріали конкурсу 1936 р., визначено архітектурно-містобудівні ідеї та принципи, закладені в проектах-переможцях під впливом новітньої європейської містобудівної теорії і практики I-ї третини ХХ ст. Досліджено значення конкурсу для формування плану забудови міста Рівне 1937–38 років.

The article considers the main prerequisites for implementation of Rivne general city plan during the 1920–30-s. The materials of the contest in 1936 are analysed, main architectural and city-building ideas and principles are defined, represented in the winning projects under the impact of the new European city-building theory and practice in the first third of the XX century. The importance of the contest for the Rivne city building plan formation in the 1937–38 is researched.